

BLUDILIŠTA U BJELOVARSKOJ POVIJESTI MEDICINE

BORDELLOS IN BJELOVAR'S MEDICAL HISTORY

Dubravko Habek*

SUMMARY

The work is related to the existence of three Bjelovar Bordellos of early 20th century with epidemic/endemic existence of venereal disease, despite the then public health and police regulations. Conditions during the opening of the new bordello in Bjelovar in 1913 with architectonic pictures and reasons to close all three Bordellos.

Key words: *history of medicine, public health; Bordellos; Croatia, Bjelovar*

UVOD

Bludilišta (javne kuće) krajem 19. i početkom 20. stoljeća bile su ozakonjene kao javne institucije, uz obvezni javnozdravstveni i redarstveni nadzor. Stroge centralističke zakonske uredbe Austro-Ugarske Monarhije, kojoj je i naša zemlja stoljećima pripadala, regulirale su otvaranja bludilišta, prijave bludobolje (veneričnih bolesti, danas nazivane spolno prenosivim bolestima: engl. *sexually transmitted diseases*), bludnica (prostitutki) i sva zbivanja u svezi s ovom pojavom. Još je Kazneni zakon iz 1852. godine regulirao pitanje prostitucije, s time da je nadležnost nad bludilištima pripadala lokalnim upravnim središtima, tj. gradovima (1). Kasnije je i Kraljevska zemaljska vlada uredbama od 27. listopada 1901. i 6. svibnja 1906. godine naređivala prijavu svakoga

* Prof. prim. dr. sc. Dubravko Habek, dr. med., Klinika za ginekologiju i porodništvo
Kliničke bolnice „Sveti Duh“, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb.
E-mail: dubravko.habek@os.t-com.hr

slučaja bludilišta, bludobolje, bludnice i bludničara te njihovo obvezatno upućivanje na liječenje (2).

Uz izvornu riječ, prevedenu s latinskoga jezika (*prostituere*), koja uključuje obeščašćenje, bludne radnje i ponižavanje, ovo je „zanimanje“ nosilo sa sobom golemi rizik spolno prenosivih bolesti, tada teško liječivih, često neizlječivih i smrtonosnih (npr. tercijarni sifilis). Spolne bolesti (bludobolje) bile su epidemički raširene, a tadašnje liječenje provodilo se živinim preparatima (lues) ili lokalnim i mučnim aplikacijama adstringenata i antiseptika u rodnici i mokraćne cijevi zaraženih žene i muškarca te obloga kod gonoroičnih infekcija (2).

Nemala i relativno laka zarada, a tada i mogućnost zakonske regulative, pojedine vlasnike vlastitih kuća ponukavala je da otvore bludilišta, pa se tako u ovom radu opisuju pojedinosti i okolnosti otvaranja jednog od triju poznatih bludilišta u Bjelovaru, do sada nepoznatih javnosti.

BJELOVARSKA BLUDILIŠTA

U gradu Bjelovaru početkom 20. stoljeća znana su tri bludilišta: „*bludilište kod Regine Roth*“, „*bludilište kod Ratka*“ i „*bludilište Fürst*“. Prva dva nalazila su se u blizini željezničkoga kolodvora i o njima, osim spomenutih podataka iz Protokola bolesnika bjelovarske opće bolnice, iz kojih su bludnice upućivane na liječenje, nema drugoga spomena (3).

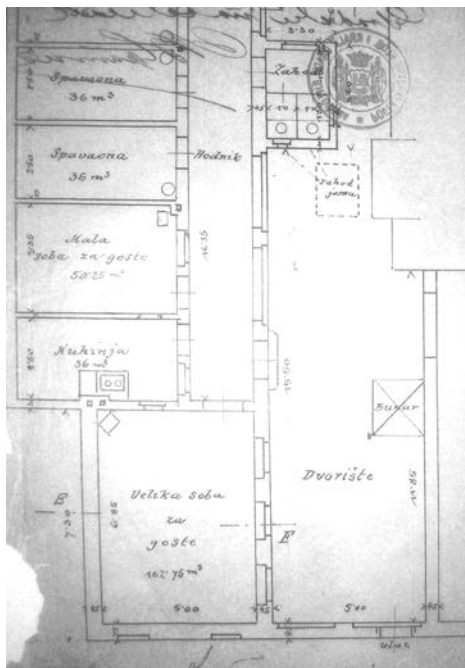
Iz građe Državnoga arhiva u Bjelovaru pronađeni su nacrti i građevinska dozvola za bludilište koju je držala obitelj Fürst u Bjelovaru prije Velikoga rata, od 1913. godine.

Bludilište „Fürst“ nalazilo se u ulici Klanac, na kbr. 185, uz samu gradsku ubožnicu, koja je donedavno djelovala kao Zavod za osobe s posebnim potrebama. Vlasnici Jozefina i Matija Fürst podnijeli su Gradskome poglavarstvu u Bjelovaru pod br. 3501. iz 1913. godine „*Zahtjev za stambenu dozvolu za novo sagradjenu kuću u ulici Klanjac*“. Osnovano je Povjerenstvo, koje je 12. lipnja 1913. godine Gradskome Poglavarstvu podnijelo *Riješenje za stambenu dozvolu*, nakon što je povjerenstvo ustanovilo da predloženi nacrt zgrade odgovara svim građevinskim, zdravstvenim i redarstvenim sigurnosnim propisima. Potom je Gradski načelnik (gradonačelnik) Šimun Blaževac izdao *Odluku* moliteljima stambene dozvole za gradnju zgrade bludilišta, a *Odluka* je razaslana moliteljima Jozefini i Matiji Fürst, Građevnom odjelu Gradskega Poglavarstva Bjelovar, Gradskoj blagajni u Bjelovaru, *Kraljevskome*

financijskom ravnateljstvu u Bjelovaru i Kraljevskome redarstvenome povjereništvu u Bjelovaru (4).

Uz postojeću ucrtanu staru zgradu vlasnikova stana u prostranome dvorištu s bunarom, sagrađena je zgrada u obliku slova „L“, koja je redom sačinjavala: ulaz u dugački hodnik s prozorima prema dvorištu, veliku sobu za goste od 102,75 m², kuhinju od 56 m², malu sobu za goste 50,25 m², četiri spavaonice po 36 m², potom dvije manje spavaonice od 30 i 29 m², mali hodnik iz kojega se ulazilo u kupelj u poprečnom kraku zgrade te zasebni zahod s dva nužnička mjesta, povezana sa šahtom u dvorištu (4).

Prema izvedenom nacrtu napravljena je zgrada bludilišta, koje je bilo treće „službeno“ u Bjelovaru prema dostupnim podacima, no nije poznato do kada je ovo bludilište djelovalo.

Nacrt bludilišta Fürst u Bjelovaru iz 1913. godine (4)

Draft of the bordello Fürst in Bjelovar from 1913 (4)

RASPRAVA

Bludilišta su otvarana uglavnom u većim mjestima tadašnje trojedine Kraljevine i Bosne i Hercegovine, temeljem općih i lokalnih mjesnih (gradskih) zakonskih propisa. Svako je gradsko poglavarstvo trebalo izdati tzv. bludilišni pravilnik, temeljen na općem pravilniku, pa je tako, primjerice, u Zagrebu, prema tome pravilniku, vlasnik bludilišta mogla biti samo ženska osoba starija od trideset godina, koja je dobivala određeni broj mogućih bludnica; razrezivao se značajan porez jer su se zarađivala i značajna sredstva od korisnika usluga. Bludnice su se iskorištavale kao „jeftina radna snaga“; zarada koja se od usluga bludnici davala iznosila je svega četvrtinu, a zbog „moralnih razloga“ bludnice nisu smjele posjećivati javna mjesta i okupljanja građana, pa je ovakav način života i potvrdio izvorni naziv prostitucije.

Muškarci mlađi od šesnaest godina nisu smjeli koristiti usluge, kao što niti služavke nisu smjele biti mlađe od sedamnaest godina. Djeci je bilo zabranjeno boraviti u bludilištu. Bludničanjem su se mogle baviti žene starije od sedamnaest godina (5,6).

Godine 1907. križevački fizik i javnozdravstveni liječnik dr. Gundrum Oriovčanin daje podatke o osam bludnica u Bjelovaru (8). Tako su pred početak Velikoga rata u Bjelovaru bila tri spomenuta bludilišta, dok ih je u gradu Zagrebu bilo šest, s ukupno 58 bludnica (5,8).

Bludnice su morale biti registrirane i posjedovati „Iskaznicu bludnice“. U njoj su, uz osobne podatke, bili uneseni podatci o bludilištu u kojemu radi i obvezne potvrde gradskoga fizika, koji je svojim potpisom i pečatom potvrdio zdravstveno stanje bludnice. Higijensko-epidemiološki pregled bludilišta trebao se obavljati jednom mjesečno, dok se zdravstveni pregled bludnice morao obavljati tri puta tjedno po gradskome fiziku ili kraljevskome kotarskome liječniku (2,6). Iskaznice su bile izdavane od Gradskoga redarstva na tri mjeseca s mogućnošću produženja, pa tako postoji i jedna iz Bjelovara iz 1906. godine, koja se čuva u bjelovarskome Gradskome muzeju. Tada je dugogodišnji bjelovarski gradski fizik bio dr. Herman Fischer (2,7,8).

Ukoliko je dijagnosticirana venerična bolest (bludobolja), bludnicama se oduzimala *Iskaznica*, potom su upućivane u bolnicu na liječenje, a njihov rad je bio zabranjen. Prema bolničkim protokolima, bludnice ili bludničari su na liječenje po uputnici fizika došle na liječenje „same“ ili su pak „dopraćene po redarstveniku“ („na silu“, redarstvenim putem), ukoliko su odbijale bolničko liječenje (2,3). Bile su zaprimane u zasebne sobe za venerične bolesnice u bjelovarskoj općoj bolnici, a kasnije, od 1910. godine, liječene su i ambulantno u venerološkom ambulatoriju, kojega je nakratko vodio dr. Erich Ditz, pa u odjelu za venerične bolesti od 1920. godine, kojega je vodio prim. dr. Bela Milhofer. Svaki se slučaj bludobolje s dijagnozom i osobnim podacima morao prijavljivati redarstvu preko Liječničkoga izvještaja. Sve troškove liječenja morale su plaćati same (2,4,7).

Higijensko-epidemiološki uvjeti u bludilištima bili su loši, pa je pojavnost spolno prenosivih bolesti bila značajna (6). Višedesetljetna, gotovo višestoljetna epidemija spolno prenosivih bolesti bila je povezana sa stalnim ratnim sukobima, učestalim migracijama stanovništva, nehigijenskim načinom življenja, kao i s nekontroliranom prostitucijom, koja je kroz povijest kolokvijalno tumačena „najstarijim zanatom“, usprkos strogoj zakonskoj regulativi i liječničkom/redarstvenom nadzoru. U pojedinim je krajevima ona

bila endemičnoga karaktera, pa tako i u ondašnjoj Bjelovarsko-križevačkoj županiji, posebice prije, tijekom i nakon Velikoga rata (2,3,8).

Nakon Velikoga rata Naredbom zdravstvenoga odsjeka odredio se redarstveni fizik i redarstveni liječnik nadređenoga mjesta, koji su zbog širenja epidemija postrožili kontrolu nad bludilištima i bludnicama izvan bludilišta (ulična prostitucija), pa tako i u gradu Zagrebu, jer je broj bludobolje iznosio 50-60% u pregledanih zagrebačkih bludnica (5,6). Konačno, shvativši povezanost širenja spolno prenosivih bolesti i nekontroliranog bludničenja, ondašnja vlast je Uredbom od 28. ožujka 1934., pa od 15. lipnja 1934. godine, zabranila rad javnim bludilištima, odnosno naredila zatvaranje svih javnih kuća (6).

Zanimljiv je podatak da u onovremenim tjednicima s početka 20. stoljeća s područja tadašnje Bjelovarsko-križevačke županije (*Tjednik bjelovarsko-križevački*, *Nezavisnost*, *Demokratski glas*) nema oglašavajućih spomena o postojanju i radu javnih kuća, odnosno bludilišta. Tako je do sada bio nepoznat podatak o postojanju spomenutih triju bludilišta u Bjelovaru, no poznat je podatak o visokoj učestalosti bludobolje liječene u bjelovarskoj bolnici s bolesnicama iz spomenutih bludilišta, cijele ondašnje županije i šire (2). Podatci o djelovanju i zatvaranju bludilišta u Bjelovaru, prema dostupnoj građi, za sada nisu pronađeni, kao niti bilo kakva izvješća, odnosno događaji vezani za spomenuta bludilišta.

ZAKLJUČAK

U bivšoj Austro-Ugarskoj Monarhiji strogim javnozdravstvenim i redarstvenim propisima bilo je moguće otvaranje bludilišta, čiji su rad stoga kontrolirali nadležni gradski fizici i redarstvenici. U povijesti grada Bjelovara, prema dosadašnjim istraživanjima, postojala su tri bludilišta, koja su po svršetku Velikoga rata prestajala s radom. U radu se spominju spoznaje i okolnosti otvaranja trećega bludilišta i podaci o njihovoj opstojnosti.

LITERATURA

1. Hinković H. Kazneni zakon od 27. svibnja 1852. sa naknadimi, pojedinih ustanovah tičućimise zakoni i naredbami. Zagreb, 1884;291.
2. Habek D. Bludobolja u Bjelovaru na prijelazu XIX. u XX. stoljeće. Gynaecol Perinatol 2008;17:216-218.
3. Prijamni zapisnik Opće javne bolnice u Bjelovaru 1900.-1918. Državni arhiv u Bjelovaru.
4. Bludilište Fürst. Zbirka nacрта. Državni arhiv u Bjelovaru.
5. Zorko T. Ženska prostitucija u Zagrebu između 1899. i 1934. godine. Časopis za suvremenu povijest 2006;38;223-241.
6. Farkaš K. Uredjenje prostitucije u Zagrebu. Liječ Vjesn 1928;2-3:55-59.
7. Habek D. Biografije bjelovarskih liječnika. Naklada Tonimir i Akademija medicinskih znanosti Hrvatske 2014 (u tisku).
8. Gundrum Oriovčanin F. Statistika javnih bludnica u Hrvatskoj i Slavoniji (1907.-1908). Liječ Vjesn 1910;32:7-37.

SAŽETAK

U radu je povezano postojanje triju bjelovarskih bludilišta početkom 20. stoljeća s tadašnjom epidemijom/endemijom veneričnih bolesti, usprkos tadašnjim zdravstvenim i redarstvenim odredbama. Opisani su uvjeti otvaranja novoga bludilišta u Bjelovaru 1913. godine, dozvola za rad, arhitektonski nacrti te potreba za zatvaranjem svih triju bludilišta.

Ključne riječi: *Povijest medicine, javno zdravstvo; bludilište; Hrvatska, Bjelovar*